

Nr. 119. Fra spinnemateriale til tråd

Karding og spinning er for det meste slutt i hjemmene i vår tid, men det er likevel mange som husker en del fra sin barndom eller fra siste krig, da det ble tatt opp igjen flere steder.

Vi ber om at De skal fortelle så meget De vet om dette emnet, selv om det ikke er spurt direkte om det. Vi vil også gjerne at De skal opplyse om det De meddeler er fra egen erfaring, fra eldre menneskers fortelling, fra husflidsskoler eller fra lesning.

Vi er takknemlige om kilden kan oppgis.

Materiale. Karding

1. Gjorde de noe med ullen før de begynte å karde?
2. Banket de den med kjepp?
3. Eller plukket de den med fingrene? I tilfelle hvorfor?
4. Har De hørt at det ble brukt bue til rensing av ull?
5. Kunne de til visse slags vevnader blande den ullen som var klippet av levende sauer med ull av selvdøde dyr, eller dyr som ble slaktet på gården?
6. Hva kaltes slik ull?
7. Kunne de kjøpe den hos garveren f. eks., for å drøye på den gode ullen?
8. Ble denne ullen raket av skinnet, eller tatt av på annen måte?
9. Hva kaltes slik ull (skinnarull)?
10. Kunne de blande inn hår fra andre dyr? Naut? Hund? Geit?
11. Blandet de under kardingene?
12. Blandet de også inn ullfiller?
13. Hvorledes var slike filler behandlet? Skavet opp med kniv? Hva kaltes det? (Tæja?)
14. Ble fillene kokt?

15. Kardet alene først og så sammen med ull?
16. Hvor meget ull måtte en ha for å få god tråd når en blandet inn andre materialer?
17. Måtte de karde på en spesiell måte for å få blandet godt? Flere ganger enn om det var ren ull?
18. Brukte de to slags karder, f. eks. først en grovkarde, der én karde var festet til en benk som en satt på, og dernest vanlige karder?
19. Ble ullen plukket med fingrene mellom de to kardeprosessene, og hva kaltes det? (Nippa?)
20. Hva var hensikten med det?
21. Ble ullen til varp kardet særlig godt? Gjør rede for forskjellen i karding og annen behandling ettersom det gjaldt ren ull eller ull blandet med nauthår, filler el. likn.?
22. Hva brukte de helst slikt blandingsgarn til?
23. Laget de runde tuller ettersom de kardet? Hva kaltes de (Tudla, dirla, vigla?)
24. Kunne de til varp flate ullflak som de bandt på rokkehodet med et bånd? Hva kaltes de? (Karde, kardefydde?)
25. Kjenner De til at det ble brukt kammer istedenfor karder når en skulle spinne varp?
26. Hvorledes slå slike kammer ut?
27. Var det noen som brukte ordet kjemba om å karde?
28. Var det vanlig at en satte barn til å karde? Både gutter og jenter?
29. Hvor gamle kunne de være?
30. Var det kardemaker i bygda, eller kjøpte de av omreisende kramkarer? Hos landhandlere?
31. Ble nye karder regnet for stive og vonde, og brukte en dem i begynnelsen til noe spesielt?
32. Kjenner De til at en kardet stry til spinning?

Spinning – Spoling – Tvinning

33. Hadde en flere forskjellige rokker i huset? Se fig. 1-3. Var det særskilt hamperokk, f. eks. som fig. 4? Linrokk?
34. Var det navn på de forskjellige typene? (Etter utseendet f. eks. oppstadrokk? Etter den som hadde laget rokken? Etter stedet hvor en kjøpte dem fra, f. eks. Moi-rokken?)
35. Var det rokkedreiere eller dreieri i bygda?
36. Var én rokketype ansett for å være bedre enn de andre?
37. Hørte det vanligvis rokkehode til rokkene? Se fig. 3. Hva kaltes det? (Typehove, rokklag, oppstandar). Vi ber om å få navn på de forskjellige delene på rokken, fig. 5.
38. Fantes det små rokker som var brukt av barn?
39. Har De hørt hvor gamle barn måtte være for å begynne å spinne?
40. Kunne både gutter og jenter bli satt til det?
41. Var rokkesnoren av ull? Tvunnet av flere tråder? Heklet?
42. Ble endene sydd sammen?
43. Skulle varptråd spinnest på en annen måte enn veft? Hardere? Tok det lenger tid?
44. Satt spinnersken på en særskilt stol eller krakk?
45. Hadde de en egen spolerokk eller spolte de på den vanlige spinnerokken?
46. Hvorledes så spolerokken eller spoleapparatet ut? Se fig. 11.
47. Brukte spinnersken å beskytte klærne sine mot støv og skitt, f. eks. med å legge noe over fanget, sette mansjetter av papir på ermene el. likn.?
48. Hadde en bestemte talemåter om ting som hendte under spinningen? Når tråden røk? Når den ble ujevnt spunnet?

Tvinning

49. Satte de snellene i stativ når de skulle tvinne tråden til to-lagt eller tre-lagt garn? Hvorledes så stativet ut?
50. Eller vandt de først alle trådene sammen i ett nøste og tvinnet på rokken etterpå? Beskriv tvinningen og fortell hva to-lagt og tre-lagt tråd ble kalt.

51. Kunne barn settes til å tvinne?

Nøsting

52. Når snellen var full, nøstet en da straks opp tråden (eller hesplet den), eller ventet en til en hadde flere fulle sneller?

53. Satte de snellen på stativ under nøsting eller hespling?

54. Eller lot de snellen sitte på rokken?

55. Var det garn som skulle være til spesielt bruk som ble nøstet? (Strikking, varp?)

56. Brukte de nøstepinne? Se fig. 12. Til alt garnet eller bare til det som skulle være til varp. Hvorfor?

57. Kunne de nøste rundt et stykke papir, en gåsekrås el. likn.?

58. Gjaldt det i tilfelle garn som var til spesielt bruk, f. eks. strikkekarn?

59. Gikk det én snelle i hvert nøste?

60. Kjenner De til at nøstene ble lagt i vann, varmt eller kaldt, for at det ikke skulle danne seg knuter? Hva kaltes disse (snurla)?

61. Hva kaltes det en gjorde for å hindre slike knuter (døya)?

62. Gjaldt det varp- eller veftegarn?

63. Har De hørt at nøstene kunne legges i en sekk og graves ned i sauettalle? Vet De i tilfelle hvorfor?

64. Hva kaltes dette (fissdøya)?

65. Hvor lenge skulle nøstene ligge i talle?

66. Var det varp- eller veftegarn som ble behandlet på denne måten?

67. Hvorledes ble nøstene oppbevart inntil de skulle brukes? Hengende i knipper? Hvor mange i hvert?

68. Brukte en å renne med nøster? I tilfelle hvor mange?

69. Kunne en ha dem i en åpen liten kiste med et rom til hvert nøste under varpingen? Se fig. 13. Hva kaltes den?

Hespling

70. Hva slags hespetre brukte en? Se fig. 7 – 9.
71. Var det flere typer i bruk i bygda?
72. Var én type ansett for bedre enn andre?
73. Kjenner De til hespetre med telleapparat som kneppet for et bestemt antall omganger?
74. Hvor mange for hvert knepp?
75. Hva kaltes det?
76. Laget man ny hespel for hver snelle?
77. Hesplet en rett av snellen?
78. Skulle hespelen ha en bestemt vekt?
79. En viss lengde (antall omganger)?
80. En viss diameter?
81. Hvor meget var et fed? Hva kaltes det (fete)?
82. Brukte en å dele av en slik mindre enhet med en tråd?
83. Ble hespelen lagt i vann eller damp for å hindre at det dannet seg knuter på tråden?
84. Hvorledes oppbevarte en hespelen til den skulle brukes?
85. Ble den vasket før den ble lagt bort, eller burde en ikke vaske garnet? I tilfelle hvorfor?
86. Brukte en garnvinde når en skulle vinde garnet fra hespelen opp til nøster el. likn., og hvorledes så den ut? Se fig. 10.

Her er først og fremst spurt om ull og andre materialer som er blandet med ull. Men vi er svært takknemlige om de som er kjent med spinning og annet arbeid med lin eller hamp vil fortelle det de vet om dette.



